

Prednášky z Kristológie

Tretia prednáška

Viktor Thieben

Bratislava 20.januára 1997

Krst v Jordáne opakuje istým spôsobom to, čo sa odohrávalo iných mystériách, najmä egyptských. O čo ide? Čo je to zasvätenie? Zsvätenec je ten, ktorého obzor vedomia nie je ohraničený na zmyslový svet, ale vidí do duchovného sveta, teda, kto je jasnovidný, prežíva, že existuje aj iná realita ako naša, a to duchovná realita. Kľúčom k tomu je, jednoducho povedané, že sa treba naučiť byť počas spánku v bdelom stave a spať pri plnom vedomí. Na to boli tieto mystériá, ktoré rôznymi praktikami privodili stav, v ktorom mal žiak zasvätenia aspoň na určitý krátky čas a vo veľmi obmedzenej miere zážitok duchovnej reality, zážitok, že sa ocitá v duchovnom svete.

To je to isté, čo chcel dosiahnuť Ján Krstiteľ, ale v čase, keď už niekoľko storočí mystéria nie veľmi fungovali a len výnimočne sa to podarilo. Teda môžete si predstaviť, že je to pomerne nebezpečná vec. Niektorí prídu do tranzu veľmi ľahko, hneď. Poznáme z gréckej mytológie *Cerbera*, trojhľavého psa, ktorý straší ľudí a oni sa zo šoku ľahšie dostanú do tohto stavu, u niektorých treba ísť na to násilnejšie. V čom spočíva spánok? Naša astralita sa čiastočne stiahne z nervovej sústavy, oči, uši, nos, atď. nefungujú, lebo astralita nie je celkom vsunutá do zmyslových orgánov; napr. do ucha a ja v spánku nepočujem. Ucho funguje len ako živý orgán, čiže fyzické a éterické telo tu je, ale astralita nie je prítomná v plnej miere.

Pri zasväcovaní sa má dosiahnuť to, aby bola astralita prítomná napriek tomu, že telo odpočíva. Astralita a éterické telo sú predsa len natoľko spojené, že vzniká určitý odraz astrálnych zážitkov na podklade éterického tela. To čisto duševné prechádza do éterického, takže zsvätenec má možnosť sa rozpomätať na to, čo zažil v zasväcovanom procese, má na to spomienku, lebo bola zapísaná, povedzme, v éterickom tele. Nebezpečenstvo bolo v tom, že žiak zasvätenia sa dostal do blízkosti smrti - tak ako ten, ktorého Ján Krstiteľ ponoril do Jordánu, ten sa tiež musel báť, že sa utopí. Uvoľňuje sa nielen astrálne telo, ale aj éterická zložka, čiže vzniká voľnejšie spojenie medzi fyzickým a éterickým telom. Samozrejme, keby to trvalo niekoľko minút, neviem povedať presne koľko, potom nastane smrť. Éterické telo sa už nemôže vrátiť späť do fyzického tela, a v tom je to nebezpečenstvo. Preto sa tento proces nemohol vykonať s každým, preto bola najprv nutná kázeň Jána, ktorý už aj tak zameral dušu človeka na duchovný svet. Berme to tak, že na jeho kázeň prišli len tí ľudia, ktorí mali k tomuto nejaký vzťah, vedeli, že sa bude hovoriť o duchovnom svete. Takže jeho mocné slová, jeho kázanie, ktoré bolo v istom zmysle pod inšpiráciou duchovného sveta, pripravili človeka na uvoľnenie éterického tela. A teraz k tomu prišlo ponorenie do vody Jordánu, čo pomohlo ešte viac. Nemožno si myslieť, že u každého to tak fungovalo. Keď tam prišiel zástup 100 ľudí, neznamená to, že 100 ľudí odišlo odtiaľ znovuzrozených, neviem, možno 5, možno 10.

Teda tento princíp, že astralita a éterické telo musí byť v určitom spojení, je predpokladom toho, aby bol človek v stave spánku pri vedomí. Nebyť pri vedomí znamená nemať zapojené astrálne telo, nefunguje astralita, a to znamená nemať vedomie. Prípravy na zasvätenie, ktoré boli aj v mystériách veľmi dlhé, trvali roky a roky, preto vyžadovali u žiaka určité duševné vlastnosti, určité sebaovládanie, určitú duševnú čistotu, aby sa tento pokus podaril, aby sa žiak zasvätenia, ktorý bol pripravený, dostal k tomu, že bol presvedčený o existencii duchovnej reality.

Na základe niekoľkých citovaných okolností narazíme na úzke spojenie medzi Jánom Krstiteľom a Ježišom. „Keď Alžbeta počula pozdrav Máriin, nemluvniatko pohlo sa v jej živote...“ (Lk 1,41). Ona bola tehotná v 6. mesiaci, Ján sa narodil v júni a Mária potom ostala tri mesiace u nej. Zaujímavé je aj to, ako anjel zvestoval najprv narodenie Jána a potom narodenie Ježiša. Čiže v duchovnom svete sa robili celkom zvláštne prípravy k narodeniu týchto individualít. A medzi nimi zrejme je nejaká súvislosť. O nej možno veľa študovať, ale dnes vám chcem vysvetliť podstatu, princíp.

Musíme začať od Adama a Evy, ináč to nejde. Keď bol Adam vyhnaný z raja, nastala celkom nová situácia vo vývoji človeka. Vyhnanie z raja je označenie pre tento revolučný prelom. Prečo k nemu vôbec došlo? Musíme zostať pri imaginatívnych obrazoch Biblie, jeho pojmovou rečou nemožno tieto veci do detailov rozobrať. Človek leda bol, ako sa hovorí, v blaženom stave, bol v úplnej harmónii s prírodou, v raji s Bohom aj s anjelmi. Bola tu univerzálna jednota, harmónia, z ktorej potom zrejme človek podľa všetkého vypadol, bol vyhnaný. Keby bol človek ostal v raji, bol by neustále v inštinktívnom, úzkom, harmonickom spojení s božstvom, celým svetom a prírodou. Nikdy by nebol nadobudol svoje vlastné ja.

Raz dávno som mal o tejto veci hovoriť a vtedy ma napadlo, že keď má niekto 7-ročnú dcéru a každý deň ju odprevadí do školy a keby to tak pokračovalo do nekonečna, povedzme, dcéra bude 15- ročná a rodičia ju nepustia samú, potom, keď raz bude musieť ísť predsa len sama, to nedokáže, bude sa báť, bude mať komplexy. To je samozrejme nie veľmi dobrý príklad. Ale vidíte, treba ju prepustiť v určitej vhodnej chvíli do samostatnosti. Každý rodič to vie.

Človek vtedy disponoval dvoma systémami, ktoré sú v raji znázornené *stromom života a stromom poznania*. Krvný obeh - strom života a opačne strom poznania - nervový systém. Strom života, ktorý smeruje hore, strom poznania, nervový systém, ktorý smeruje dolu. Títo dobrí bohovia (v prvej vete Biblie stojí *elohim*, čo je množné Číslo) teraz museli urobiť, povedzme, kompromis, museli sa trochu stiahnuť a dopustiť, aby na človeka vplývalo aj niečo iné okrem nich. Lebo, keď by vplývali stále len oni, je to asi tak, ako keď otec u matka stále chodia s dieťaťom do školy. Museli teda poodstúpiť, urobiť odstup od objektu svojej výchovy, aby sa zrodilo *samostatné ja*, aby bol človek schopný rozvíjať svoju osobnosť, svoju slobodu. Sloboda sa môže zrodiť len vtedy, keď stojím (berte to v dobrom) kriticky voči určitému objektu. Keď splývam so svojím okolím, nemôžem byť samostatné ja. Čisto psychologicky, keď niekto žije celý život len v lese a nepozná nič iné, nikdy nevidel lúku, tak *pojmem* lesa nemá, nemôže mať, lebo každý pojem sa zrodí na základe prežívania opaku. Čiže prežívania protikladu, prežívania rozdielu, odstupu sa zrodí to, že človek musí rozoznávať, musí sa orientovať, a tým, že sa orientuje, že rozvíja určitú mysliacu činnosť, tým si uvedomuje svoje ja. Je to povedané trochu prehnane, musíme veľmi dávať pozor, lebo uvedomiť si svoje ja nie je začiatok, ale už koniec určitého dlhého procesu. Ale predsa sa prebúdzá zárodok ega. Ego sa v človeku prebúdzá na úkor toho, že už neprežíva inštinktívnu harmóniu s okolím, či už so zvieratami, stromami, hviezdami. To je to vyhnanie z raja, to je to vnesenie svetla - čo je *Lucifer*, do astrality. Človek hovorí *ja* - a to je produkt *luciferského zvodu*, ako sa hovorí v Biblii. Lucifer priviedol človeka k tomu, že sa odpútal od bezprostrednej spätosti s prírodou a so svetom, že sa osamostatnil a začal sa dívať kriticky. Kritika, z gréckeho *krína*, znamená kategorizovať, rozdeľovať, a to pôvodne neznamená nič zlé. Kriticky sa na niečo dívať znamená hodnotiť. Napríklad teraz je 5 hodín a ja sa kriticky postavím voči tomu, čo je čas - že nie je ráno, nie je večer; to už je kritika, to je orientácia v čase, v tomto prípade.

Na základe toho, že sa človek spojil so stromom poznania, teda s nervovým systémom, začali mu fungovať fyzické zmysly a ako stojí v Biblii -.....a *spoznali, že sú nahí...* (IM 3,7), človek videl, že je vo fyzickom tele; nie v duchovnom, ale vo fyzickom svete - zmysly sa mu otvorili. A teraz zasiahol Pán Boh, ako viete, a povedal, teraz musíme človeka vyhnať z raja, aby nejedol zo stromu života, aby sa nezmocnil aj týchto životných síl.

V týchto imaginatívnych obrazoch Biblie, a nielen tu, ale v celej Biblii, je skrytá veľká múdrosť starého sveta. Človek stratil bezprostredný kontakt, cítil sa vyhnaný, cítil sa odcudzený od božstva a začal svoju púť po našej planéte, po Zemi. Koniec koncov, keď skúmame veci aj čisto abstraktne, rozumovo, pridáme na to, že prototyp toho zážitku musel najprv mať jeden človek, jedna osobnosť. Vždy je to jeden. (Napríklad teraz tu postavili 20-poschodovú banku. Raz bol niekto prvý, kto to chcel, kto mal tú myšlienku, kto to povedal. Keď zajtra zrušia autobus č. 38, tak to niekto prvý raz musel vysloviť.) Tak jeden človek, jedna veľmi silná individualita a my oprávnené môžeme povedať - najsilnejšia, ktorá vtedy bola, vydržala veľkú krízu vývoja Zeme, a táto individualita prežila tento prerod, to vyhnanie z raja, tú stratu absolútnej bezproblémovej krásnej harmónie, ale harmónie bez *vedomia ja*. My hovoríme - to bol ten Adam. Adam znamená pozemský človek.

Keby sa bol človek skutočne zmocnil aj stromu poznania aj stromu života, obidvoch pozitívne životodarných stromov, bol by sa úplne odpútal od duchovného sveta. Bol by v sebe prežíval stále väčšiu božskú dokonalosť. Nejde o to, ako by to bolo vyzeralo, potom by bol vývoj celkom iný, o tom nemôžeme takto hovoriť a špekulovať. Ale bola by vznikla určitá totalita, svojím spôsobom určitý logický, harmonický, dokonalý celok a človek by bol úplne stratil kontakt s duchovným svetom. Ale toto nemohlo byť účelom tejto hry. Bohovia predsa neurobili tento zásah, vyhnanie z raja, aby človeka úplne stratili, ale práve naopak, inak to nemá zmysel, uvedomte si to. Keď roľník vloží nejaké semeno do zeme, tak to nie je preto, aby naň zabudol, aby bolo preč, ale aby o rok z neho získal napr. obilie. Tak aj človek nesmel, napriek tejto veľmi kritickej situácii, stratiť kontakt. Ale cesta vývoja jeho egoizmu, tzv. slobody, prebieha najskôr samozrejme negatívne, podobne ako dieťa v puberte sa najskôr stavia na odpor proti autorite, proti prirodzenému domovu. Ale na tejto ceste nesmie ostať. Predstavte si, keby človek ostal na tejto ceste - ľudstvo by už dávno nebolo. Účelom toho je, aby človek nadobudol silné ja, ktoré sa potom vedome vráti do lona duchovného sveta alebo, lepšie povedané, realizuje duchovné hodnoty.

Adam, ktorý sa takto prehrešil, stratil svoju príslušnosť I. harmonickej spoločnosti bohov, zvierat, atď., bol potrestaný tým, že musel ísť svojou cestou, ako Pán Boh hovorí, vlastnou prácou si zarobiť na živobytie; ale nie ako celok - nie celá Adamova duša opustila raj, ale niečo bolo Bohom zachytené, zadržané. A to spôsobuje večnú túžbu v Adamovej duši, necíti sa dokonalý na tejto Zemi, v týchto životoch. Nemecký osvietenec filozof *Lessing* v jednej svojej úvahe hovorí: „... *keby som sa stretol s Pánom Bohom a povedal by, že v jednej ruke má pravdu a v druhej úsilie, túžbu po pravde, ja by som si zvolil tú túžbu po pravde*“. Tu sa to vlastne realizuje. Človek po vyhodení z raja cíti, že nie je všetko v poriadku, že nie je harmonický celok, že je v rozpore s božstvom, so svojimi ideálmi. Ale nebyť toho, že jedna časť jeho duše bola zachytená, zadržaná v harmónii, v raji, potom by to samozrejme necítil. Takto je len ako polotovar, niečo mu chýba - a práve to najlepšie, najkrajšie. To je v Biblii povedané tým, že strom života bol stiahnutý, odsunutý z dosahu človeka a preto bol vyhnaný, aby si neosvojil plody stromu života.

Teda Adamova duša bola rozpoltená, jedna časť zostúpila do inkarnácie a do celého radu inkarnácií, jedna časť ostala zachovaná v ústrednom mystériu starej Atlantídy - Steiner hovorí slnečné orákulum, kde sídli najvyšší zasvätenec, ktorý mal túto vyššiu časť Adamovej duše na starosti. Tá nezostúpila do inkarnácií.

Adam zostúpil do normálneho pozemského života, stratil spriaznenosť, spätosť s celým duchovným aj fyzickým svetom a vyštartoval na cestu vývoja vlastného ega, vlastného ja, ktoré bolo zatiaľ len celkom slabučké. Môžete to pozorovať u dieťaťa, u neho sa to odohráva v priebehu 1 - 2 rokov, tu sa to odohrávalo vo veľkom cez tisícročia. A určitá časť jeho duše, tá vyššia, ostala spätá s božstvom ako čistá Adamova duša, ktorá neprekonalala hriech, ktorá bola zachovaná v pôvodnej čistote, ako ju Pán Boh stvoril. Takže teraz máme dvoch Adamov - jeden pozemský a tá duša, ktorá je vyššie *ja* Adamovej duše, populárne povedané.

Teraz započal vývoj, ktorý viedol k tomu, že človek stále viac zrastal s plodmi stromu poznania - to nie je jedna vec, jedna udalosť, ale tisícročný vývoj. Adamova duša, ktorá vstúpila do inkarnácie, sa stávala stále hriešnejšou, lebo sa stále viac prikláňala ku plodom stromu poznania. Človek bol stále viac luciferizovaný. Stále viac bol egoistom v tom najširšom zmysle slova. Napríklad aké hodnoty mal Riman vo svojom impériu? - Mať rodinu, byť otcom, mať právo určiť si dediča, budovať impérium, zabezpečovať vojsko, vytvárať obilnú komoru zo severnej Afriky - úplne sa obrátil k pozemským hodnotám, vytvoril a vytvára ich. Žil tu stopercentne a vôbec nie v nejakých ilúziách alebo ideáloch. Ale vyššia časť Adamovej duše ostala nedotknutá, tá nevstúpila do žiadnej inkarnácie, ostala božská, čistá, nevinná. Zostala plná toho, čo je v duchovnom svete, čo sa rozdáva - a to je láska. To je ten duchovný prvok - nie pre seba niečo chcem, ale chcem rozdávať.

Ale potom prišiel čas, keď sa človek natoľko spojil s luciferskými silami, s plodmi stromu poznania, že už ďalšie zotrvanie na tejto ceste bolo nebezpečné, že to nebolo ďalej možné, že tento impulz bol splnený, človek bol oboma nohami na tomto svete a duchovný svet sa stal pre neho iba náboženstvom, *religiou*. Religió znamená niečo spojiť, i v starom raji nebolo treba nič spájať, tam bolo všetko bezprostredne dané. Nemusím mať predsa nejakú teológiu o tom, ako mám vychádzať napr. s anjelmi, keď ich stále vidím okolo seba, keď som medzi nimi ako člen ich duchovnej spoločnosti. Tak prišiel čas, keď nižšie ja človeka dosiahlo taký stupeň, že nebolo možné ďalej na tejto ceste pokračovať; teda pokračovať možné bolo, len nebolo možné získať nové pozitívne hodnoty. To bolo veľmi dobre vidieť napríklad na tom, že keď zdroj životných síl z raja už nebol prítomný, už nebol bezprostredne k dispozícii, éterické telo človeka sa začalo scvrkávať, bolo stále menšie a menšie, až dosiahlo taký stupeň svojho vývoja, že určitá partia - ide o hypofýzu, mozgový podväzok, sa kryla s éterickým m orgánom. Teda éterické telo človeka, jeho obrysy sa zhruba prekrývali s obrysmi fyzického tela. Hrozilo, že človek ako ľudský organizmus vyschne, že éterické sily sa natoľko scvrknú, že nebudú môcť dodávať človeku súcu životnú energiu.

Ale toto sa nestalo vtedy, keď tu bol Ježiš Kristus, ešte nie. Totiž Kristus musel byť na Zemi skôr o niekoľko sto rokov, aby tu už bola protisila, aby Kristova sila už mohla pôsobiť, aby mohla začať éterické telo vyvyšovať. Takže dnes má éterické telo opäť tendenciu rásť. Asi v 15. storočí éterické telo zase začalo rásť, vystupovať. Všetci poznáme obrazy svätých, kde sa svätý zobrazuje s aureolou. Jeho éterické telo zvlášť svieti a je väčšie, než sú obrysy jeho hlavy. Teda prišiel čas, keď vývoj nemohol pokračovať v tejto forme a keď ľudstvo potrebovalo nový duchovný impulz, aby zase mohlo nastúpiť cestu k duchovnému svetu, aby človek nepadol do priepasti, do nekonečna (biblický výraz), ale aby sa obrátil.

A vtedy sa inkarnovala zase Adamova duša, ktorá mala zo všetkých ľudí najväčšie skúsenosti, *najstaršie ja* celého ľudstva - a to bol Ján Krstiteľ, ktorý prešiel rôznymi osudmi, hral vždy určitú významnú úlohu, určitého sprostredkovateľa medzi človekom a Bohom. A v Ježišovi, ktorý sa narodil v živote *Márie*, sa inkarnovalo jeho vyššie ja, tá tzv. nevinná Adamova duša, ktorá ešte nikdy nebola inkarnovaná, a preto skutočne vyžarovala pre nás nepredstaviteľnú milotu, lásku, nehu, ktorá prežívala celou svojou bytosťou ešte rajský stav, lebo ešte nebola vysunutá z raja. Teda preto je v Biblii scéna stretnutia Alžbety a Márie. Keď sa stretli, tak sa to, čo v ich tele bolo - plod Jána Krstiteľa a Ježiša Nazaretského, vlastne prvý raz kontaktovalo tu na Zemi. To *nižšie ja* našlo svoje vyššie *ja*. To nižšie ja, ktoré bolo u Alžbety ako Ján Krstiteľ, reagovalo na blízkosť svojho ideálu, svojho vyššieho ja, druhej časti svojej duše. To bola tá karmická súvislosť medzi Jánom Krstiteľom a Ježišom Nazaretským, obaja spolu tvorili vlastne jedno ja. Ján Krstiteľ je nositeľom nižšieho, z raja vyhnaného ja a Ježiš Nazaretský nositeľom vyššieho ja, ktoré bolo nevinné, zadržané Bohom v raji.

Človek ale pokračoval na ceste stromu poznania dolu, viete dobre, že stále viac a viac sa strácali duchovné hodnoty. Ešte vtedy na prelome vekov, keď bol Ježiš Kristus na Zemi, niektoré významné

osobnosti mali ešte určité kontakty s duchovným svetom, jasnovidnosť, niečo cítili a prežívali (napr. mágovia - traja králi, skutky apoštolov a iné podobné udalosti). Teda Ježiš Kristus sa nemohol inkarnovať vtedy, keď by už ľudstvo bolo skutočne na nulovom bode, to by bývalo neskoro. Ľudstvo bolo na nulovom bode až asi v 4. storočí, aj dokonca trochu neskôr. To, že táto kríza trvala a že sa ešte vyhrotila, vidieť najmä z toho, že v prvých storočiach, hlavne prvých dvoch - troch, bol Kristus ešte chápaný ako kozmická bytosť. Bolo to obdobie gnózy, keď sa ešte dosť otvorene hovorilo o tom, že Kristus nie je človek, ale Boh, že jeho podstata nie je pochopiteľná podľa ľudských meradiel, ale že je to bytosť, ktorá má v sebe kozmické sily, ktorá prináša slnečné sily, sily zvieratníka. Potom odrazu sa línia cirkvi veľmi jednoznačne odvrátila od takýchto predstáv, a nielen z nejakého egoizmu, ale preto, lebo keby sa tieto gnostické názory, ako mal napr. Origenes, Kliment Alexandrijský a mnohí ďalší, šírili a zapustili by hlbšie korene, bolo by veľmi ťažké, takmer nemožné viesť ľudskú dušu k pochopeniu Krista ako spasiteľa ľudskej duše. Nie kozmické súvislosti, nie tie kozmické vzťahy napr. medzi anjelmi, archanjelmi, Kristom atď. boli dôležité pre ľudský egoizmus, ale to, aby si každý človek našiel Krista alebo vzťah ku Kristovi sám vo svojej vlastnej duši. Len na tom záleží. To je prvý raz v dejinách ľudstva, keď sa dostáva posila, impulz nie zvonka, ale človek ho musí hľadať sám v sebe, musí dozrieť k tomu, aby sám v sebe prežíval toto silné ja, ktoré sa otvára hore, ku kozmickému ja, ku Kristovi. Tieto predstavy, gnózy, ktoré už boli úpadkové, ktoré hovorili o jasnovidných zážitkoch, o hierarchiách, o anjeloch a podobných súvislostiach, nesmeli pokračovať, zapustiť korene, lebo človek by nebol nikdy splnil to, čo bolo hlavným účelom celého vývoja - aby sa v sebe uzavrel a v sebe, v hĺbke svojej duše našiel svoje ja. Je to veľmi všeobecne povedané.

Vidíme, že človek sa vzdľavoval od duchovného sveta stále viac a viac natoľko, že Steiner hovorí, že v 13. storočí ani najväčší filozof nemohol mať čistú predstavu o duchovnom svete, napríklad si nemohol predstaviť ideu reinkarnácie. V prvých storočiach sa s tým ešte stretávame. Vzťah medzi duchovným svetom, medzi Kristom, medzi evanjeliom a človekom sa stále zhoršoval. Viete, že v druhej polovici 19. storočia, po romantizme začala prekvitať tzv. biblická kritika, začal sa šíriť viac menej fundovaný ateizmus, agnosticizmus. Hrozilo, človek stratí celkom vzťah k duchovnému svetu, zvlášť ku Kristovi. Človek prestal chápať aj to minimum v evanjeliu, čo rozumel, videl tam protirečenia, videl nejednotnosti, rozpory. Veľkí teológovia mysleli, že je tam nejaká história, ale prišli na to, že nie je. Keď chceli rekonštruovať Ježišov život podľa svojich vedomostí - stroskotali. Nevedeli podľa Biblie nič rekonštruovať. Povedali, že je tam troška pravdy, ale ani tú nevedeli dokázať, nemohli. Prišli na to, že sú to čisto duchovné veci, že človek sa v tom nemôže vyznať, že ľudský rozum, ľudské poznanie má silu prípadne niečo z toho pochopiť, že táto cesta nie je schodná. Kant hovorí, že v každej vede je len toľko vedy, koľko matematiky. Koľko matematiky môže byť v teológii? Človek verí len svojím číslam, tomu, čo je zväžitelné, merateľné, vyčísliteľné.

Preto je nutné robiť kristológiu, teda obrátiť sa k ezoternému a čakať a prijať nový impulz, lebo prostredníctvom starého impulzu, vedeckým prístupom, ktorý máme - či už je to archeológia, biológia, ekonómia, týmto prístupom k evanjeliu pristúpiť nemôžeme. Tam sme sa dostali. V stredoveku to ešte išlo, tam ešte bola filozofia, teológia, ktoré mali všetko viac - menej pod svojou kontrolou. Ale na konci 19. storočia nastala situácia, že sami od seba, či už sú to náboženstvá alebo rôzne formy viery, rôzne formy hľadania cesty, nemôžu vyprodukovať nič plodné, nič pozitívne. Preto, aby mal človek opäť prístup k evanjeliu, aby opäť mohol organicky spojiť svoje vedomie s tým, čo je v evanjeliu, sa treba obrátiť k duchovnému, k ezoterike, ktorá práve preto v poslednom období ožila (od konca 19. st.).

Ďakujem vám.